

Summary

The article describes the current state of professionally significant qualities of future specialists in the field of information security in higher technical schools.

Ключові слова: професійно значущі якості, критичне мислення, особистість професіонала, індивідуальність професіонала, системний аналіз, психологічна придатність.

Ключевые слова: профессионально значимые качества, критическое мышление, личность профессионала, индивидуальность профессионала, системный анализ, психологическая пригодность.

Key words: significant professional quality, critical thinking, professional identity, system analysis, psychological suitability.

Подано до редакції 14.02.2011.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Лузік Е.В.

УДК 378.147:371.134

© 2011.....Кривильова О.А.
ТВОРЧИЙ ПІДХІД У ВДОСКОНАЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Стратегічний напрям на безперервність освіти потребує глибоких концептуальних змін у системі підготовки педагогічних кадрів, її корегування. Змінюються завдання, цілі, функції загальноосвітньої школи, трансформується вища освіта України в контексті Болонського процесу. Модернізуючи навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах відповідно до стратегічних орієнтирів трансформації вищої освіти, потрібно вирішити питання механізмів пізнавальної діяльності, проблем рівності та свободи в освіті. Як зазначають науковці розвиток творчих здібностей має стати одним із принципів організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Творча особистість зі швидким, гнучким, оригінальним і критичним мисленням, багатою уявою, мобільною пам'яттю значно краще пристосовується до побутових, виробничих, соціальних умов, змінює їх відповідно до власних уподобань, переконань. Залучення студентів до вирішення посильних творчих завдань, заохочення в них творчого підходу до розв'язання проблем (пропагування оригінальних вирішень тривіальних завдань) сприяє розвитку творчого потенціалу студентів [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється належну увагу професійній підготовці майбутнього вчителя, зокрема змісту педагогічної освіти (А.Алексюк, С.Гончаренко, М.Євтух, І.Зязюн, І.Підласий та ін.), удосконаленню технологій навчання майбутніх учителів (В.Бондар, О.Мороз, О.Пехота, О.Савченко та ін.), оптимізації методів і прийомів професійної підготовки майбутніх фахівців (Д.Кавторадзе, М.Поташник, Т.Яценко та ін.), орієнтації студентів вищих педагогічних закладів на творчість (І.Гуткіна, П.Щербань, Р.Шакуров та ін.).

Великий вплив на проектування теорії професійного становлення здійснили праці А.Бодальова, Л.Божович, Є.Климова, І.Кона, А.Маркової, Л.Мітіної та ін. Зокрема, ряд авторів, досліджуючи процес професійного становлення майбутнього фахівця, спираються на розвиток професійних уявлень (В.Брагіна, Г.Білокрилова, В.Обносов). Ідеї дослідження успішної професійної адаптації особистості, а саме розвитку мотиваційно-потребнісного аспекту, розвинуто у працях Т.Вершиніної, В.Самойлової, О.Зотової, І.Кряжева, А.Андреевої, Г.Щукіної, О.Мороза та ін.

Проблемі дослідження педагогічної творчості та особливостям підготовки до неї майбутніх учителів приділяли увагу В.Кан-Калик, Н.Кічук, Л.Лузіна, М.Нікандров, С.Сисоєва та ін. Процес розвитку творчого потенціалу студентів під час навчально-пізнавальної діяльності досліджували С.Гасанов, П.Кравчук, В.Лисовська, О.Приходько та ін. Шляхи інтенсифікації професійної підготовки майбутніх вчителів до творчої педагогічної діяльності вивчали В.Андреев, Н.Гузій, Ю.Карпова та ін. Питання формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної творчості порушували Н.Бружукова, З.Левчук, А.Линенко та ін. Проблему підготовки майбутніх вчителів до формування творчої особистості учня, розвитку його потенційних можливостей досліджували В.Моляко, О.Кульчицька, С.Сисоєва, Т.Сущенко та ін.

Але на сьогодні ще не достатньо розкрито удосконалення професійного рівня майбутніх учителів з точки зору творчого впливу на їх пізнавальну діяльність.

Формулювання цілей статті... Саме тому метою статті є обґрунтування ролі творчого підходу в удосконаленні професійного рівня майбутніх учителів та умов його впровадження у навчально-пізнавальну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження... Удосконалення (розвиток) – це становлення готовності людини до самостійної організації своєї діяльності відповідно до завдань різного рівня складності, що поставлені чи виникли, у тому числі, що виходять за рамки раніше засвоєних [4, с. 70.].

Для успішного професійного розвитку особистості необхідна наявність індивідуально-особистісних (внутрішніх) та соціокультурних (зовнішніх) факторів. Внутрішні фактори включають індивідуальні особливості

людини, внутрішню активність, потребу у самореалізації, саморозвитку, психологічну готовність до праці. Зовнішні – суспільні відношення, характер професійної діяльності, професійні вимоги до індивіда.

М.Дьяченко та Л.Кандибович перераховують такі напрями розвитку особистості студента як майбутнього фахівця: міцніє професійна спрямованість, розвиваються необхідні здібності; вдосконалюються, “професіоналізуються” психічні процеси, стани, досвід; збільшується почуття обов'язку, відповідальність, професійна самостійність, більш рельєфно виступає індивідуальність студента, його життєва позиція; ростуть домагання студента в галузі своєї майбутньої спеціальності; на основі інтенсивної передачі соціального і професійного досвіду та формування необхідних якостей росте соціальна, духовна й моральна зрілість; збільшується вага самовиховання студента у формуванні якостей, досвіду, необхідних йому як майбутньому спеціалісту міцніє професійна самостійність і готовність до майбутньої практичної роботи [2].

Нова якість освіти неможлива без творчого самовизначення, самовдосконалення, саморозвитку педагогів, їх професіоналізації, яка пов'язується з активною пізнавальною діяльністю студентів.

Можна виділити декілька характеристик діяльній позиції студента в навчальному процесі: стійка учбова мотивація (досягнення, пізнання, спілкування у формі співпраці); володіння діями (предметними і розумовими), що дозволяють вирішувати учбову задачу (тобто досягати мети); здібність до самоконтролю і самооцінки результатів навчальної діяльності.

Змістом навчальної діяльності виступають теоретичні знання, оволодіння якими за допомогою цієї діяльності розвиває у майбутніх учителів основи теоретичної свідомості і мислення, а також творчо-особистісний рівень здійснення практичних видів діяльності.

Відомо, що навчальна діяльність складається з таких компонентів (за О.Заблоцькою [3]) як власне діяльність, що спонукається мотивом, який не завжди усвідомлюється суб'єктом; окремі дії, що здійснюються певною сукупністю способів, які забезпечують досягнення чітко усвідомленого окремого результату; операції як способи й умови виконання дій. Тому однією з умов ефективного формування предметних компетенцій є визначення та активізація ціннісних орієнтацій студентів, зокрема їхніх мотивацій, і застосування методологічних підходів для досягнення пошуково-виконавчого та творчого рівнів активності майбутніх учителів.

Н.Герман та Н.Тягунова вважають, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думкам і діям, будуть насправді міцні. Саме тому вищий навчальний заклад поступово переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю [1].

Ми погоджуємося з поглядами М.Чобітько, який пропонує стадії перебудови особистості, що є удосконаленням її розвитку [7]:

- самовиховання – усвідомлена практична діяльність, що спрямована на більш повну реалізацію себе як особистості, суб'єктивне управління цією діяльністю, що передбачає наявність стійкої настанови на самовдосконалення; правильність самооцінки; ефективність самоконтролю;

- самоосвіта – спрямована систематична освітня діяльність, якою керує сама особистість, зосереджуючись переважно на роботі із джерелами інформації;

- саморозвиток – усвідомлена діяльність, спрямована на вдосконалення особистості і відповідно до вимог професії, що ґрунтується на таких позиціях: предметній і методичній (підстава – компетентність), особистісний (особливості і риси особистості, спрямованість, відповідальність, творчість), професійно-психологічний (спрямованість у спілкуванні й поведінці, змістовна рефлексія, психічна зрілість, емоційно-вольові якості тощо);

- самоактуалізація – прагнення до якомога повнішого виявлення й розвитку своїх особистісних потенцій за наявності сприятливих соціальних умов.

Таким чином, реалізація пізнавальної діяльності студента потребує використання підходів, які мають спрямувати активність студентів на свідоме перетворення дійсності.

У цьому напрямку існує велика кількість досліджень, які відображають використання діяльній та компетентній підходів.

Діяльній підхід ґрунтується на визнанні діяльності основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості; вимагає спеціальних зусиль, спрямованих на відбір діяльності студента, на активізацію і переведення його в позицію суб'єкта пізнання, праці та спілкування, що, в свою чергу, передбачає вироблення умінь обирати ціль, планувати діяльність, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати її, аналізувати і оцінювати її результати [5].

Компетентній підхід передбачає формування високого рівня професіоналізму на основі знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення встановлених стандартів у професійній галузі або діяльності.

Ми вважаємо, що діяльній та компетентній підходи є базовими для досягнення професійного рівня, але недостатніми для формування творчої особистості майбутнього фахівця здатного до критичного мислення та гнучкості у мінливих економічних та соціальних умовах.

Таким чином, є доречним використання творчого підходу.

За визначенням В.Галузинського та М.Євтуха творчий підхід – це умова, фактор успіху в спільній діяльності педагогів і учнів (у нашому випадку студентів), де на перший план висувається учнівська творчість як результативний компонент їх навчання творчості з боку педагогів. Творчий підхід розглядається як специфічна риса діяльнісного підходу [8, с. 91.].

Творчий підхід базується на таких основних принципах:

- принцип взаємозумовленості освіти і творчого розвитку особистості, в основі якого є розуміння будь-якого навчання як джерела нового в психічному розвитку особистості;
- принцип самоорганізації, що відображає специфіку управління процесом формування творчої особистості й реалізації її творчого потенціалу, зумовлену особливостями управління нелінійними системами;
- принцип узгодження розвитку студентів з власними тенденціями розвитку орієнтує педагога на внутрішній вплив, на узгодження розвитку студентів з власними тенденціями розвитку, а також на необхідність збуджувати й ініціювати творчу активність, враховуючи, що при цьому управління повинно бути непомітним, мінімальним за своїм зовнішнім впливом і здійснюватися опосередкованими методами.

Психолого-педагогічні умови, які сприяють творчій діяльності та розвитку творчих якостей студентів, самореалізації їх особистості у навчальному процесі є наступні:

- створення творчої атмосфери, здорового морально-психологічного клімату в колективі через утвердження принципів педагогіки співробітництва;
- демократичний стиль спілкування педагогів зі студентами, свобода творчих дискусій, обміну думками; утвердження в педагогічному і студентському колективах культури спілкування;
- своєчасна доброзичлива оцінка творчої навчальної діяльності студентів, позитивних зрушень у їх розвитку;
- уміння педагогів помічати і цінувати неповторну творчу індивідуальність кожного студента;
- забезпечення матеріально-технічної бази навчального процесу.

Підготовка студентів до творчої діяльності стає результативною, якщо вона здійснюється через навчальну роботу, покликану розвивати у них інтерес до науково-дослідної роботи, установку на творчу працю, вироблення раціональних вмінь і навичок такої праці; практично регульовану самостійну роботу, мета якої – закріпити сформований під час навчальних занять інтерес до науково-дослідницької діяльності, розвиток звички до систематичної розумової праці і вдосконалювання навичок праці з науковою літературою; науково-дослідницьку роботу, призначення якої полягає в тому, щоб озброїти студентів навичками дослідницької праці, методами науково-педагогічного дослідження, формування потреби в творчому підході до розв'язання професійних завдань [6].

Таким чином, висока ефективність творчого підходу досягається лише за умов, коли виникає і реалізується потреба професійного саморозвитку і самовдосконалення та виявляється позитивне мотиваційно-ціннісне ставлення до себе як до суб'єкта професійної діяльності. Останнє виявляється у безпосередньому проведенні заходів з організації самостійної роботи студентів.

У широкому сенсі під самостійною роботою розуміють сукупність усієї самостійної діяльності студентів як у навчальній аудиторії, так і поза нею, у контакті як з викладачем, так і за його відсутності.

Професійна спрямованість забезпечує мотивацію самостійної роботи студентів. Мотивація діяльності складається з сукупності певних мотивів у досягненні в ній успіхів, у основі якої лежать глибокі, міцні та різноманітні знання, навички й уміння. У свою чергу, ця потреба викликає певний інтерес і надає сенсу навчально-пізнавальній діяльності. Необхідно, щоб мета і зміст діяльності не лише були внутрішньо прийнятні, а й набули особистісного смислу, становили соціально-особистісну цінність, викликали у неї позитивні переживання, намагання і прагнення ефективних навчально-пізнавальних дій і стали підвалинами професійної спрямованості й діяльності. Мотивація сприяє досягненню цілей, визначених особистістю для реалізації в професійній діяльності.

Доцільною є рання професійна спрямованість самостійної роботи студентів. Це дозволяє раніше і повніше розвинути в них професійні потреби й інтереси, допомагає ознайомити майбутніх фахівців з основами професії та її специфікою, викликає інтерес і потребу в засвоєнні суспільних дисциплін, адже самоосвітня діяльність під час їх вивчення залежить від професійних інтересів студентів.

Збагаченню знаннями та творчому засвоєнню професійного досвіду допомагає зміст самостійної діяльності. З метою професійного удосконалення майбутніх учителів організовано роботу гуртка "Підготовка творчого фахівця", метою якого є формування творчої особистості студента, розвиток та саморозвиток його творчих можливостей, створення психолого-педагогічних умов для прояву творчого потенціалу майбутнього фахівця.

Гурток студенти відвідують за власним бажанням. Велику роль у цьому відіграє спрямування особистості студента на професійне самовдосконалення.

Завдання, які ми ставимо перед собою як викладачі – це:

- познайомити студентів з особливостями творчої педагогічної діяльності;
- залучити до виконання творчих завдань;

- вдосконалити впровадження інноваційних педагогічних технологій у процес підготовки студентів.

У процесі діяльності гуртка студенти розвивають здатності до: проблемного бачення; висування гіпотез, оригінальних ідей; дослідницької діяльності; аналізу, інтегруванню та синтезуванню інформації; застосування власної уяви та фантазії; виявлення протиріч; подолання інерції мислення; міжособистісного спілкування.

Формування зазначених умінь здійснюється у процесі розв'язання різноманітних творчих завдань, вирішення навчальних проблем, дискусій, критичного аналізу прочитаного, участі в ігрових ситуаціях; навчального експерименту та дослідницької діяльності.

Результатом діяльності гуртка є використання студентами набутих знань та умінь у написанні рефератів, статей, курсових та дипломних робіт.

Впродовж навчання у студентів розвивається і формується професійна спрямованість. Виражається позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання вдосконалювати свою підготовку, задовольняти матеріальні й духовні потреби, займаючись працею в галузі своєї професії. Міцніють мотиви, пов'язані з майбутньою професією, з'являється прагнення добре виконувати свої ділові обов'язки, бажання показати себе вмілим спеціалістом та досягти успіху в роботі, ростуть домагання успішніше вирішувати складні навчальні питання чи завдання, посилюється відчуття відповідальності.

Висновки... Таким чином, творчий підхід сприяє удосконаленню професійного рівня майбутніх учителів за умови впровадження у навчально-пізнавальну діяльність студентів таких видів діяльності, які сприяють розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, а також спрямовують особистість студента на систематичне самовдосконалення. Перспектива подальших пошуків спрямована на визначення особистісних та професійних якостей студентів, які сприятимуть постійному вдосконаленню професійного рівня.

Література

1. Герман Н. Адаптація форм організації самостійної роботи студентів до сучасних технологій навчання / Н.Герман, Н.Тягунова // Вища школа. – 2001. – №4-5. – С. 53-61.
2. Дьяченко М.И., Психология высшей школы: Учеб. пособие для вузов. – 2-е изд. перераб. и доп. – Мн.: Изд-во БГУ, 1981. – 383с.
3. Заблоцька О. Концептуальна модель формування предметних компетенцій у студентів / О.Заблоцька // Шлях освіти: науково-методичний журнал. – 2009. – №4 (54). – С. 23-31.
4. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности / И.Я.Лернер. – М.: Знание, 1989. – 1989 с.
5. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : Навчальний посібник./ Н.Є.Мойсеюк. – К. : КДНК, – 2001. – 608 с.
6. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості / С.О.Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 346 с.
7. Чобітько М.Г. Самовдосконалення студентів – майбутніх учителів – у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки / М.Г.Чобітько // Педагогіка і психологія. – 2004. – №1 (42). – С. 59-60.
8. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія / В.Галузинський, М.Євтух. – К.: Вища школа, 1995. – 237 с.

Анотація

У статті розглядається роль творчого підходу в удосконаленні професійного рівня майбутніх учителів та умови його впровадження у навчально-пізнавальну діяльність.

Аннотация

В статье рассматривается роль творческого подхода в усовершенствовании профессионального уровня будущих учителей и условия его внедрения в учебно-познавательную деятельность.

Summary

In the article is considered the role of creative approach to improving of future teacher's professional level and conditions for it inculcate in educational process.

Ключові слова: творчий підхід, творча діяльність, творчий гурток, психолого-педагогічні умови, професійне удосконалення.

Ключевые слова: творческий подход, творческая деятельность, творческий кружок, психолого-педагогические условия, профессиональное усовершенствование.

Key words: creativity, creative activity, creative circle, psychological and pedagogical conditions, professional improvement.

Подано до редакції 24.02.2011.